

Оливера С. Петровић¹
Педагошки факултет, Бијељина
Универзитет у Источном Сарајеву

СПЕЦИФИЧНОСТИ И САВРЕМЕНИ ТРЕНДОВИ У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ НА УНИВЕРЗИТЕТУ

Сажетак: *Учење и предавање књижевности на универзитетском нивоу има своје посебне карактеристике које и професори и студенти морају да уваже. Предавачи најчешће имају проблем да студентима приближе апстрактне књижевне садржаје који младим људима нису блиски. Овај рад се бави кључним особинама наставе књижевности на факултетима и примјеном нових стратегија и техника које би могле допринијети ефикаснијем раду и лакшем савладавању наставних садржаја. Услов за то је и стварање позитивне атмосфере у учионици. Она им помаже да боље упознају своје могућности, да створе позитивну слику о себи, да се искажу и потврде као личности. Одговарајуће креирање силабуса, стално освјежавање садржаја и развој нових, адекватних стратегија незаобилазни су дио савремене наставе књижевности.*

Кључне ријечи: *учење и предавање књижевности на универзитету, модерне стратегије, иновације силабуса.*

УВОД

Од настанка цивилизације људи имају виталну потребу да пренесу своје мисли и осјећања не само у ужем кругу своје породице, пријатеља и познаника, него и широј публици. Захваљујући изуму писма и штампе у могућности смо да наредним генерацијама оставимо непроцењиво благо у рукописима и књигама. Када говоримо о

¹ olivera.petrovic@pfb.ues.rs.ba

књижевности углавном мислимо на писана дјела која упркос проласку година па чак и вијекова буде одушевљење, подстичу размишљања и покрећу емоције код читалаца. Скоро је немогуће дати разумљиву и свеобухватну дефиницију књижевности јер она није статична. Писци, жанрови и стилови писања мијењају се током историје и чак и данас постоје бројна неслагања и расправе око појединих облика књижевног стваралаштва (Delaney, Ward, & Fiorina, 2003). Већину читалаца ове дебате не занимају јер је за њих књижевност једноставно уживање у прелијепом и смисленом штиву.

Кориштење књижевних дјела у настави страних језика постаје све популарније па се тако мијењају и модернизирају приступи књижевности у настави. Кориштење различитих текстова у настави није новост, међутим, под књижевношћу сматрамо писана дјела, или њихове одломке, које струка и јавност препознаје као културно наслеђе одређеног простора и времена, попут романа, новела, кратких прича, пјесама итд.

Осим што пружају културолошки контекст и увид у одређену епоху коју поједино књижевно дјело описује, такви текстови такође дају и значајан допринос проширивању вокабулара ученика, нове начине изражавања, те служе као мотивација за додатни рад. Штавише, будући да се у постколонијалној књижевности све више проучава и књижевност неких досад запостављених култура које спадају у говорно подручје енглеског језика, као што је, на примјер, случај с неким афричким и азијским земљама, књижевност у настави страних језика заиста доприноси студентовом схватању не само различитих култура, него и свијета као цјелине ма колико он јесте фрагментиран (Chambers & Gregory, 2006).

Књижевни текстови пружају студентима прилику кориштења свих претходно научених језичких вјештина, било да се ради о говору, читању, слушању, или писању и зато су врло ефикасни у ситуацијама гдје се они користе различитим стиловима и методама учења. Такође се могу и пропатити различитим другм садржајима попут аудио-текстова, видео исјечака и сл. од којих сваки доприноси укупном доживљају и искуству учења страног језика.

Оно по чему се разликују од уобичајених текстова у уџбеницима јесте њихова моћ демонстрације језика и културе уз коју су везани, те су аутентичнији од уобичајених текстова из уџбеника, који се из друштвено-политичких разлога често цензуришу. Текстови у

уџбеницима су осмишљени како би представили углавном поједине језичне појаве, док књижевни текстови захтијевају од студента емотивну укљученост, кориштење имагинације, разумијевање културе из које језик долази, чиме се активирају и студендове когнитивне функције. Модерне технологије су додатно омогућиле не само технички аспект модернизације наставе књижевности него и методичке новине што је свакако и битније.

Аутентични књижевни текстови инкорпорирају мултикултуралну литературу енглеског говорног подручја поготово у ери постколонијалне књижевности која реалније одражава чињеницу да је енглески језик данас много више глобалан него амерички или британски. Наставници могу проширити понуђене приче и укључити више културних садржаја користећи вањске уџбенике, садржаје на интернету о датој култури (Carey, 2011).

Настава књижевности страног језика на универзитету посједује бројне специфичности и често представља изазов и за професоре који би да апстрактне наставне јединице приближе студентима, али и за студенте који морају да савладају текстове и материјале који им нису блиски ни временски ни садржајно. У овом раду ћемо се фокусирати на неколико кључних аспеката наставе књижевности у високом образовању. Осим осврта на основне идеје у предавању књижевности, бавићемо се питањем како припремити и заинтересовати студенте за књижевне садржаје, а затим како створити позитивну атмосферу у учионици. У том свјетлу потребно је поменути и развој стратегија и креирање силабуса. У завршном дијелу рада, покушаћу да прикажем практична искуства и како је настава књижевности добила потпуно другу димензију примјеном савремених стратегија за предавање и учење књижевности у 21. вијеку.

Настава књижевности на универзитетском нивоу

Један од највећих изазова за професоре књижевности јесте како утицати на студенте да на часове долазе припремљени. Једна од стратегија која се у пракси добро показала јесте припремање квизова, упитника и питања за разумијевање текста. Квизови треба да постану саставни дио сваког часа, обично се дају на почетку предавања, а могу да се инкорпорирају у дискусију на часу када ћете од својих студената тражити да подијеле своје одговоре са цијелом групом (Carey, 2011).

Да би студенти схватили важност припреме за час, потребно их је и наградити када то ураде, односно унапријед одредити колико бодова или процената крајње оцјене носе квизови и одговори. Уколико је то само 5% од завршне оцјене, студенти ће припрему сматрати губљењем времена и труда, док 20% крајње оцјене може да их стимулише да се за сваки час припреме унапријед преко питања.

Сљедећа опција за мотивисање студената за читање потребних књижевних текстова јесте да од њих тражите да на предавања долазе са припремљеним питањима. То могу бити питања која ће покренути дискусију у учионици, а на крају предавања можемо скупити сва питања и наградити студенте који су дали тачне одговоре. Унапријед би студенте требало припремити и упознати са правилима како се припремају добра питања за дискусију. Студенте треба учити да припремају отворена питања на која се не може одговорити са да или не, него да питања могу да покрену расправу и критичко размишљање. На примјер, умјесто питања „*Како се звао посјетилац госпође Даловеј?*“, добро питање би гласило „*Зашто је значајан стих из Шекспировог Симбелина који чита госпођа Даловеј? Да ли су ове ријечи битне само за њу? Зашто јесу или нису?*“.

Већина професора књижевности још увијек се држи традиционалног приступа и класичних предавања у којима студенти јако мало или скоро никако не учествују. Уколико се одлучимо за предавање, добра стратегија јесте да се на сваких седам до десет минута студентима омогући да узму учешће. Кратка пауза ће добро доћи да се провјери разумијевање испредаваног, да се студентима да прилика да одговоре, расправе или поставе питања о градиву. Поставите им директна питања о књижевном тексту, на примјер „*Који је циљ унутрашњег дијалога госпође Даловеј?*“. Стимулишите их да се поистовјете са ликовима из дјела или да бар пронађу неку заједничку особину са њима. Уколико предајете и књижевну теорију, било би добро да студенти у паровима или мањим групама нађу начин да те теоретске концепте парафразирају, пронађу конкретне примјере и опишу их својим ријечима.

Када смо већ поменули књижевну теорију, скоро је незаобилазно да на универзитетском нивоу наставу књижевности чини и књижевна теорија. Уколико је у питању студиј језика, студенти ће вјероватно имати посебан предмет који их упознаје са теоријом и онда ће вама, као професорима, бити лакше да од њих тражите да теорију примјене у својим радовима и презентацијама. Уколико то није случај, ако говори-

мо о настави књижевности страног језика на нематичним факултетима, онда је задатак професора да их упуту и помогне им да разумију и користе књижевну теорију. Рецимо, од студената можете затражити да припреме питања за дискусију која ће садржати одређену врсту књижевне теорије, феминизам, психоанализу, марксизам или нешто друго у зависности које књижевно дјело проучавамо. Такође, занимљив приступ је уколико различитим студентима или групама студената дате задатке из различитих школа књижевне теорије и затражите да ураде анализу текста користећи ту теорију.

Саставни дио анализе књижевног дјела јесте и читање кратког одломка, оригиналног књижевног текста. То је обично кључни дио и професори му посвећују доста времена и пажње. Најбоље би било фокусирати се на један одломак у току предавања или охрабрити студенте да они одаберу одломак по жељи и посветите му минимално 15 до 20 минута. На примјер, можете одабрати студента који ће омиљени пасус читати наглас, док ће остали постављати питања и провјеравати разумијевање одломка. Други студенти могу добити задатак да пронађу друге дијелове текста који су повезани са одабраним одломком и тако продубе конверзацију.

Врло често се дешава да су неки одломци сувише тешки за студенте да би могли да га анализирају на лицу мјеста. У таквим ситуацијама, увијек их можете усмјерити да препричају дио слободним стилем и тако прикупе неке идеје. Један од начина, уколико примјетите да студенти имају проблем да коментаришу одломак или је дискусија ограничена само на њих пар, јесте да им се одобри десет минута да пишу о одломку шта год желе. У таквим ситуацијама, професори често непотребно покушавају да попуне тишину својим гласом. Имајте на уму да је некад пожељно да студенти не причају јер вјероватно размишљају о својим одговорима. Дозволите им да се изборе сами а не да им ви понудите одговоре.

У настави књижевности често неправедно избацујемо групне активности. Велики број студената неће имати самопоуздање да говори пред цијелим разредом и то посебно на почетку. Због тога је изузетно корисно подијелити их у мање групе и тако им дати прилику да допринесу раду и дискусији на часу. Једна од користи је свакако та да ће се студенти опустити и лакше износити идеје у групи колега, а истовремено ће учити једни од других. Неке од часова предавања можемо почети тако што ћемо их подијелити у групе и задати им питања

о прочитаном тексту. Рецимо, ако анализирамо „*Госпођу Даловеј*“ онда им можете поставити питање како Вирџинија Вулф прави прелаз од једног становишта јунакиње ка другом и гдје у тексту ће наћи упориште за свој одговор.

Стварање позитивне атмосфере у учионици

Одавно је јасно да је стваралачка дјелатност ученика најважнији дио наставе књижевности. Она им помаже да боље упознају своје могућности, да створе позитивну слику о себи, да се искажу и потврде као личности. Због тога је један од најважнијих задатака професора књижевности да различитим техникама створе позитивну климу у учионици.

Један од начина јесте да предајемо студентима градиво које је за један степен изнад њихових тренутних способности и помогнемо им да успјешно ураде задатак (енг. *scaffolding*). Студенти ће обично стећи вјештину након што провјежбају задатак више пута, а онда им помоћ професора неће бити потребна. Често предавање започнем тако што сама прочитам одломак и помогнем студентима да га анализирају. На слjedeћем часу они су ти који морају читати и постављати питања. Слјedeћи корак је да они сами прочитају нови одломак ван учионице и припреме питања за дискусију или напишу есеј о њему.

Професори увијек треба да имају на уму да су они модел вјештина и стратегија својим студентима. Студенти их посматрају и усвајају њихове вјештине на часовима. Због тога је важно да примјењујете вјештине које желите да ваши студенти усвоје. На примјер, ви као професори дајете примјер студентима када на предавању постављате питања каква питања од њих очекујете. Такође, можете да им покажете ваш есеј који сте писали као студент као примјер рада који од њих очекујете.

Постављањем питања помажете студентима да повежу оно што су прочитали са својим знањем и искуством. Посебно је важно да постављате питања помоћу којих ће студенти направити паралелу између прочитаног и сопственог живота. Исто тако, постављајте им питања током часа која ће им помоћи да започну смислену конверзацију. Питања која почињу са „зашто“ и „како“ много су боља од кратких да/не питања јер ће их подстакнути да више причају и објашњавају свој став. Ако сте, рецимо, завршили читање „*Госпође Даловеј*“ можете да

поставите питања: „*Како Вирџинија Вулф прича причу?*“ или „*Како овај формат открива начин на који причамо о свом животу?*“.

Како студенти имају различите стилове учење и различите особине, треба имати на уму да су неки од њих визуелни типови ученика и да употреба слика, филмова и других визуелних средстава може доста да им помогне. Студенте треба упознати са тим да је већина књижевних дјела адаптирана у серије и филмове, а да се бројни књижевни јунаци могу наћи и на Инстаграму и Твитеру. Без обзира који облик наставе преферирате, у данашње вријеме морате узети у обзир примјену и инкорпорацију визуелних помагла у наставу књижевности. Под тим се подразумејева читав низ помагала, од употребе *Power Point*-а до различитих порука и цртежа на бијелој табли.

Примијетила сам велику корист за студенте када припремим презентацију у *PowerPoint*-у која прави релацију између компликованих, апстрактних концепата у књижевности и слика које им помажу да разумију књижевне садржаје које само усмено предавање није могло да разјасни.

Употреба филма снимљеног по књижевном дјелу може да послужи као додатак за разумијевање сложеног одломка из књиге или да нам понуди одличну основу за поређење књижевног дјела и медија након што прочитамо књигу.

И, на крају, не смијемо заборавити стално охрабрење. Да бисмо створили и очували позитивну атмосферу на часовима књижевности, неопходно је стално охрабривати и подстицати студенте да се укључе у разговор. То може бити једноставна реченица „*Хвала што сте то споменули.*“ па до нешто личнијих опаски, на примјер, „*И ја сам се баиш исто питала када сам први пут прочитала Госпођу Даловеј.*“

Никада немојте заборавити да на крају часа захвалите студентима зато што су учествовали у настави. Можете да им кажете: „*Стварно сам уживала у данашњем разговору. Хвала вам свима што сте допринијели својим одличним идејама.*“

У истом смјеру, трудите се да избјегнете критиковање интерпретација студената и прекидање њиховог излагања. Уколико је нешто нејасно у њиховом виђењу, можете поставити питања која ће разјаснити тему или је изнијети пред цијелу групу да је сви заједно обрадимо. Понекад избјегавајте да хвалите квалитет нечијих питања, ма колико била добра, да се други не би осјећали потцијењено и обесхрабрено. Хвалите њихова размишљања и опаске, а охрабрење може да дође и

кроз невербалну комуникацију, осмјех, климање главом или подизање палчева.²

Креирање силабуса и развој стратегија

У данашње вријеме многи студијски програми нуде својим наставницима могућност измјене и осавремењивања наставних садржаја. Склони смо да критикујемо ригидност и застарјелост грађе, а када нам се укаже прилика да измијенимо нешто у силабусу предмета који предајемо обично не знамо одакле да кренемо. За почетак, важно је провјерити које су то обавезне смјернице које прописује факултет или студијски програм, који су обавезни садржаји, обавезни задаци или теоретски концепти. Када знамо који садржаји су незаобилазни, око њих можемо да креирамо теме које су можда новије, свјежије и које би пробудиле више интересовања код студената. Класици су сасвим прихватљиви, али савремено друштво и промјене које носи са собом тражи и прилагођавање садржаја модерним потребама и размишљањима. Моје искуство је показало да студенти воле новине, садржаје које разбијају предрасуде и стереотипе, које не укључују само *mainstream* размишљања него и глас мањина, заборављених и потиснутих. (Andreson, 2019). Постколонијална књижевност може бити одличан темељ за учење о (не)равноправности, различитим презентацијама истог концепта, тачним и лажним стереотипима, предрасудама које доводе до непријатељстава, и тако даље. То су универзалне теме које млади људи радо прихватају и повезују са дешавањима око њих у садашњости.

У настави књижевности неопходно је направити листу књига и текстова које сматрате обавезном литературом и која се касније може и сузити у складу са потребама студената. Сугестије од колега су увијек добродошле. Након списка обавезне лектире, потребно је осмислити распоред читања и наставних јединица који ће одговарати и студентима и професору, и у тај распоред убацили задатке који ће бити правовремени и адекватни (презентације, квизови, дискусије, есеји, колоквијуми).

Током креирања силабуса и развоја стратегија увијек треба консултовати колеге из исте или сродне научне области, затим обогатити своје педагошка знања и вјештине читањем различитих садржаја и

² Sve navedene tehnike i strategije primjenjene su u nastavi književnosti engleskog jezika na Pedagoškom fakultetu u Bijeljini.

новина из те области. Присјетити се омиљених професора и њихових метода које су користили на часовима, размислите који су то методи, како су вама помогли да савладате тешке текстове и да ли би њихова примјена и модификовање помогли вашим студентима. Не заборавите које су ваше јаке стране и у чему сте заблистати у учионици. Неки од нас су добри говорници, неки одлично припремају презентације, неки су изузетни у вођењу дискусије и групних активности. Те добре стране треба што чешће примјењивати као и друге снаге личности које ће довести до ефикаснијег предавања и усвајања знања. У нашим крајевима, филозофија вашег наставног рада није обавезна и послодавци је често преvide. Кроз јасну филозофију наставног рада можете да прецизирате који су ваши циљеви и вриједности као предавача. Јако је добра идеја да професори напишу овај документ и кад се то од њих не тражи јер им може помоћи да развију своје наставничке вјештине. Филозофија предавања треба да садржи ваше кључне идеје о предавању и учењу, опис стратегија које користите у настави и објашњење зашто предајете баш на тај начин.

Закључак: Стратегије за предавање књижевности у 21. вијеку

„How can you teach Shakespeare to students accustomed to tiny screens with brief flashes of communication that instantly fade away?“ An anonymous teacher

Данас постоје бројне стратегије које се могу користити у учионици да би се настава књижевности осавременила и приближила потребама и интересовањима младих људи. Овдје ћу, умјесто закључка, навести неколико занимљивих техника које су се показале као успјешне на часовима језика и књижевности на Педагошком факултету у Бијељини, у раду са студентима Разредне наставе и Предшколског васпитања.

1. Употреба различитих медија – класични и модерни заједно, упоређујући и допуњавајући једни друге. Музика, филмови, видео стримови, кратки видео записи (попут ТикТока), видео игрице, пјесме, представе, постери, есеји, романи, радио записи, и тако даље.
2. Наведите студенте да анализирају различите медијске облике, њихове снаге и слабости укључујући и класичне и дигиталне

- форме.
3. Замолите студенте да есеје претворе у видео и радио записе. Вјештији у дигиталним технологијама одређене класике књижевности лако могу претворити у једноставније видео игрице.
  4. Инсистирајте на објављивању студентских радова и ван учонице.
  5. Креирајте књижевне клубове на друштвеним мрежама. Започните дискусију на различите теме, о различитим ауторима, одломцима и било чему сто се тиче књижевног курикулума.
  6. Подстакните студенте да осмисле свој *YouTube* канал или направе подкаст о релевантним темама, ауторима и текстовима.
  7. Повежите старо (провјерено и доказано добро) са новим, аутентичним начинима и захтјевима савремених читалаца. Не заборавите да сваку активност, била она традиционална или модерна, на примјер на друштвеним мрежама, вреднујете, оцијените и укључите у збир бодова за коначну оцјену.

На крају треба истаћи да професори књижевности могу да имају много конкретних циљева из градива, али су скоро по правилу њихови фундаментални циљеви у настави развојног карактера. Кроз образовање желимо да видимо интелектуални раст наших студената, постизање зрелости, социјални развој и софистицираност у емоционалном развоју.

Листа референци:

- Andreson J. (2019) *Harvard Ed. Magazine: Hooked on Classics, Fall 2019* преузето 21. фебруара 2020. са www.gse.harvard.edu/news/ed/19/08/hooked-classics
- Carey, R. (2011). *Literature in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chambers, E. & Gregory, M. (2006). *Teaching & Learning English Literature*. London: Sage Publication.
- Delaney, D., Ward, C. & Fiorina, C.R. (2003). *Fields of Vision*. Harlow: Longman.

CHARACTERISTICS AND MODERN TRENDS IN TEACHING LITERATURE AT THE UNIVERSITY LEVEL

Summary: *The teaching of literature at the university has a number of specifics and often poses a challenge for professors who want to bring abstract teaching units closer to students, but also for students who have to master texts and materials that are not close to them considering time and topics. In this work we will focus on several key aspects of teaching literature in higher education. At the beginning, I will look at the basic ideas in giving lectures in literature, how to prepare and motivate students for literary contents, and then how to create a positive atmosphere in the classroom. I am also going to revise developing strategies and creating syllabus. In the final part of the work, I will try to show practical experiences and how literature teaching has gained a completely different dimension by implementing contemporary strategies for teaching and learning literature in the 21st century.*

Key words: *teaching literature, modern strategies, syllabus innovations.*

